

Ornamenty

průvodce programem

6. - 7. třída

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

mu
ze
um ŘÍČANY

Průvodce programem stručně představuje obsah programu, upozorňuje na zajímavosti a formou fotografií z realizace ukazuje, jak program probíhá.

Jednotlivé lekce je možné využít například jako materiál pro žáky, kteří se části programu nemohli účastnit.

Metodika pro učitele a všechny další přílohy jsou ke stažení na webu:

<https://muzeumricany.cz/regionalni-ucebnice/programy-hands-on/ornamenty/>

OSNOVA:

1. Pravidelnost a souměrnost v přírodě

Tematický blok č. 1 (Ornament v přírodě),

Téma č. 1 (Pravidelnost a souměrnost v přírodě)

2. Ornamenty zblízka

Tematický blok č. 1 (Ornament v přírodě), Téma č. 2 (Hledání ornamentu v přírodě)

3. Ornamenty a výtvarné práce

Tematický blok č. 1 (Ornament v přírodě), Téma č. 3 (Výtvarné práce)

4. Ornament v kultuře

Tematický blok č. 2 (Ornament v kultuře), Téma č. 1 (Ornament ve světě a u nás)

5. Vycházka za ornamentem v Říčanech

Tematický blok č. 2 (Ornament v kultuře),

Téma č. 2 (Ornamenty v místě, kde bydlím, vycházka)

6. Badatelé v muzeu

Tematický blok č. 2 (Ornament v kultuře), Téma č. 3 (Badatelé v muzeu)

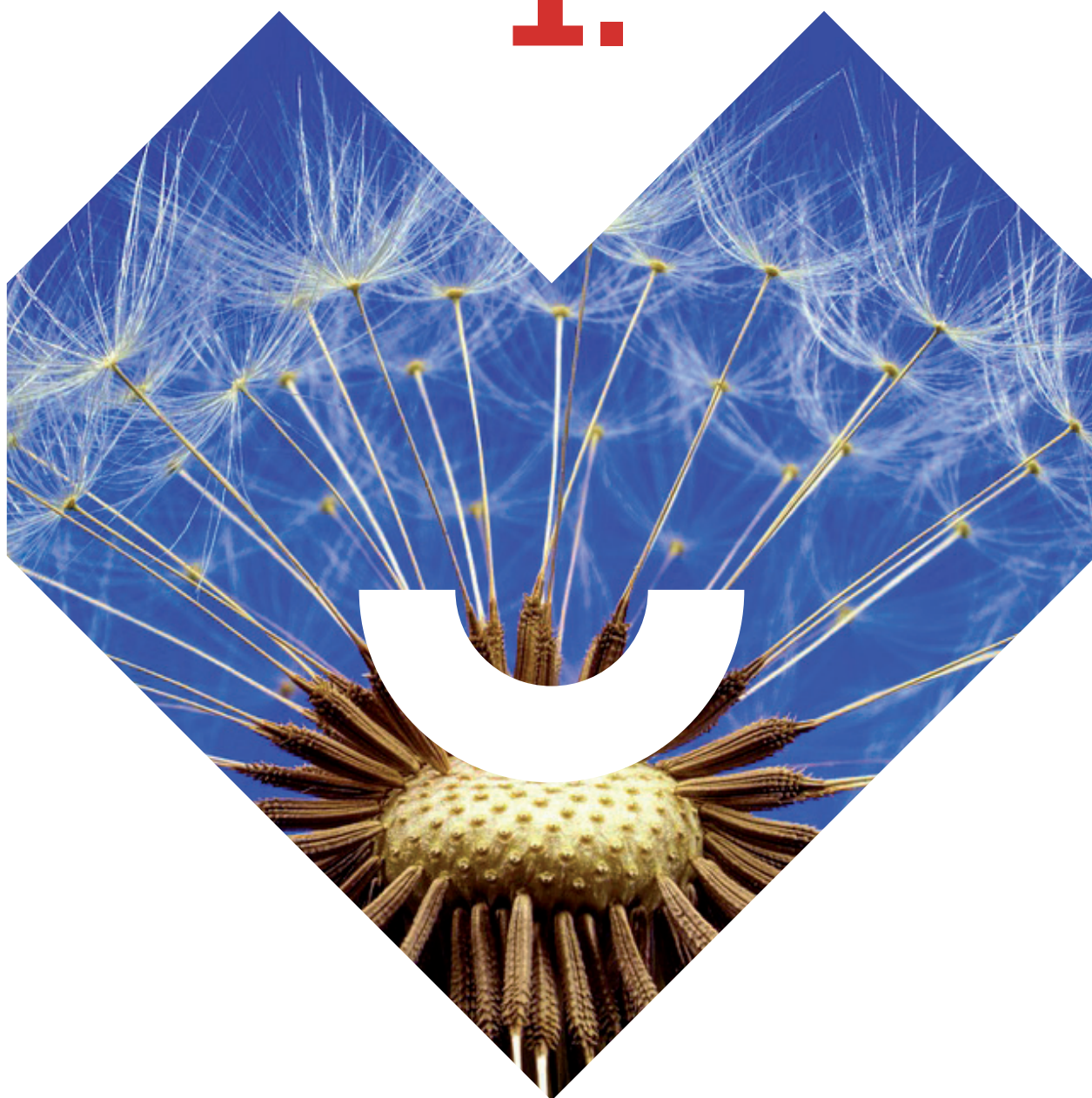
7. Mistr a učedník

Tematický blok č. 3 (Ornament a řemeslo), Téma č. 1 (Mistr a učedník)

8. Sborník ornamentů

Tematický blok č. 3 (Ornament a řemeslo), Téma č. 2 (Redakce) a č. 3 (Sborník)

1.

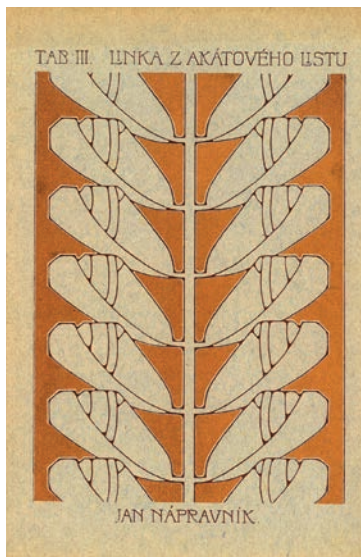

**Pravidelnost
a souměrnost v přírodě**

Úkol: Víš, co je to ornament? Popiš vlastními slovy, co si pod tímto slovem představuješ. Zeptej se kamaráda, jestli ornamente popisuje jako ty. Nebo se v něčem vaše popisy liší? Kde můžete ornamente najít?

Kroj, muzejní sbírka

Ilustrace učebnice kreslení, muzejní sbírka

Ornament na říčanském domě

Ornamente můžeme najít také v přírodě. K jejich popisu využíváme klíčová slova, například: **souměrnost, pravidelnost, přetáčení, skládání, geometrie, zrcadlení, násobení, opakování.**

Úkol: (pracovní list příloha 4. 3. a animace „Ornament v přírodě“ příloha 4. 15.):

Jakými klíčovými slovy bys popsal/a:

Včelí plástve?

.....

Motýlí křídla?

.....

Kapradí?

.....

Úkol: Jaké další ornamenty v přírodě můžeme najít? Hledej na internetu obrázky a příklady ornamentů z přírody (pracovní list příloha 4. 3.).

Tip: Při vyhledávání na internetu záleží na tom, jaká slova zadáváš do vyhledávače. Dobře si rozmysli, co chceš najít a která slova ti nejlépe popíší, co hledáš.

Kolik ornamentů jsi našel/našla?

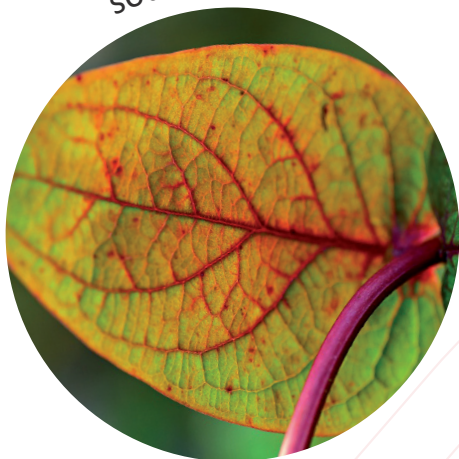

Jaká klíčová slova při popisu ornamentů jsi použil/a nejčastěji?

Příklady ornamentů z přírody a popis klíčovými slovy:

souměrnost

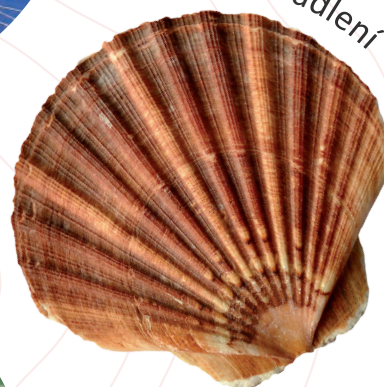
rytmus

opakování

zrcadlení

pravidelnost

skládání

geometrie

přetáčení

2.

Ornamenty zblízka

Když půjdeš ven, třeba do lesa nebo na louku, a rozhlédneš se, můžeš zkoumat ornamenty přímo v místě, kde bydlíš nebo žiješ. K průzkumu se ti bude hodit košík, do kterého uložíš nalezené přírodniny.

Ornamenty se často skrývají, a proto je zkoumej zblízka.

Během zážitkového programu Muzea Říčany „Ornamenty v přírodě“ můžeš pracovat s mikroskopem, binolupou nebo digitální lupou zapojenou do počítače.

Když hledáš vzorky, vždy mysl na to, že se chováme k přírodě šetrně. Netrhej listy ze stromu, vzorky hledej na zemi, volně ležící. Lovíš-li ve vodě, nezapomeň po práci živé organismy vrátit, kam patří. Zkoumat můžeš přímo na sobě.

Jak asi vypadají tvoje vlasy pod mikroskopem? Nebo struktura lidské kůže?

V programu Muzea Říčany žáci svá pozorování zapisovali do laboratorních listů (pracovní list příloha 4. 6.) a pracovali ve skupinách s přidělenými rolami.

Úkol: Přes lupy a mikroskopy můžeš fotit. Chce to trochu trpělivosti, ale určitě se ti to podaří.

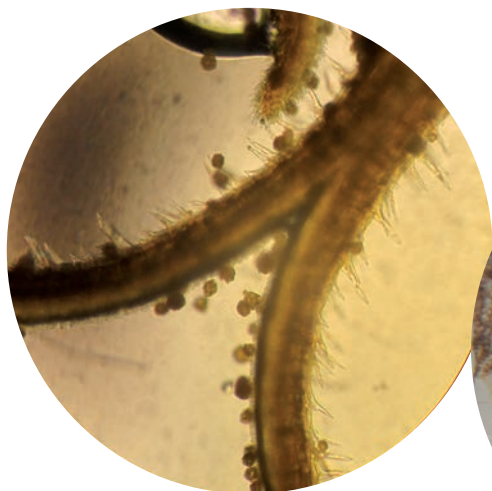

Tip: Fotografie si můžeš přibližovat a zkoumat vzorek více do detailu. Když si fotografii uložíš, můžeš ji později využít.

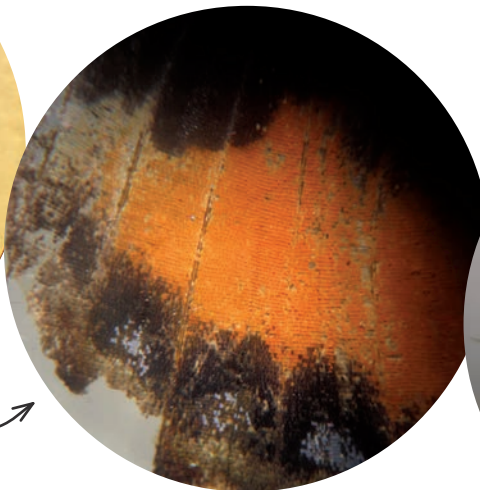
Digitální lupa je připojená přes kabel do počítače. Vidíš přímo na obrazovce to, co zkoumáš pod lupou. Výhoda digitální lupy je, že prohlížený předmět nemusí ležet pod mikroskopem, ale můžeš lupu vzít do ruky a zkoumat přímo v prostoru. Nás například překvapilo, jak vypadá lidská kůže zblízka.

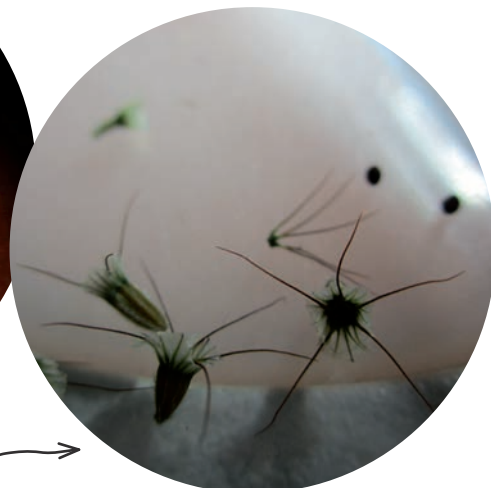
Podívej se, jaké fotografie vyfotili žáci při mikroskopování na Říčanské hájovně.

pyl

křídlo
motýla

semena

Mnoho fotografů hledá inspiraci v přírodě. Rádi chodí na výpravy a fotografují krásné přírodní struktury a ornamente. Viktor Sýkora, vědecký pracovník 1. Lékařské fakulty Univerzity Karlovy své mikrofotografie představuje na webových stránkách www.viktorphoto.eu

Jaké jeho snímky se ti líbí nejvíce?

V přírodě lze najít velké množství různých ornamentálních struktur, geometrické tvary, souměrné uspořádání, skládání a opakování. Přemýšlíš nad tím, jestli to má nějakou praktickou funkci? **V prezentaci „Hledání ornamentu v přírodě“ příloha 4. 4. zjistíš odpovědi.**

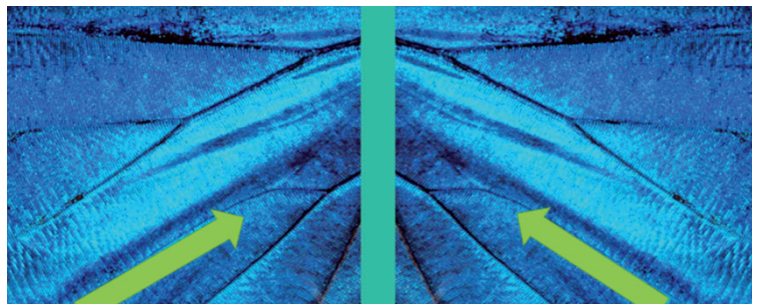
Mohou motýli souměrnost svých křídel využívat i jinak než k letu?

.....

.....

.....

.....

Proč včely staví své obydlí do geometrických tvarů?

.....

.....

.....

.....

Jakou výhodu představuje opakování jednoho tvaru?

.....

.....

.....

.....

3.

Ornamenty a výtvarné práce

Při zkoumání ornamentů zblízka jsme zjistili, že vypadají dobře na fotografii. Záběry jsou doslova efektní! Inspirují k výtvarné tvorbě. Když fotografie vytiskneme, můžeme z nich vytvořit úplně nový a originální ornament. Představ si, že máš vymyslet nové zvíře nebo rostlinu, která neexistuje. Jak bude vypadat? Také bude souměrná? Bude mít geometrické tvary? Bude se u ní nějaký tvar opakovat?

Úkol: Vytvoř svůj originální obraz inspirovaný ornamenty z přírody.

Tip: Svojí výtvarnou práci můžeš obohatit technikou koláže.

TECHNIKA KOLÁŽE používá nejčastěji tisky, obrázky, fotografie nebo textil. Základem techniky je kombinace stříhání a lepení různých kusů a ústřížků do nového obrazu. Spleené kusy tak vytvářejí nový a originální obraz. Tuto techniku využívali například surrealisté. Znáš nějakého českého umělce nebo umělkyni, kteří se řadí do tohoto proudu? Můžeš se jejich díly inspirovat.

Známý český umělec, který techniku koláže hodně zpopularizoval, byl Jiří Kolář (1914-2002). Znáš některá jeho díla? Vidět je můžeš například v muzeu Kampa v Praze, kde se nalézá jeho veliká sbírka pod Nadací Jana a Medy Mládkových.

<http://www.museumkampa.cz/vystava/sbirka-jana-a-medy-mladkovych/>

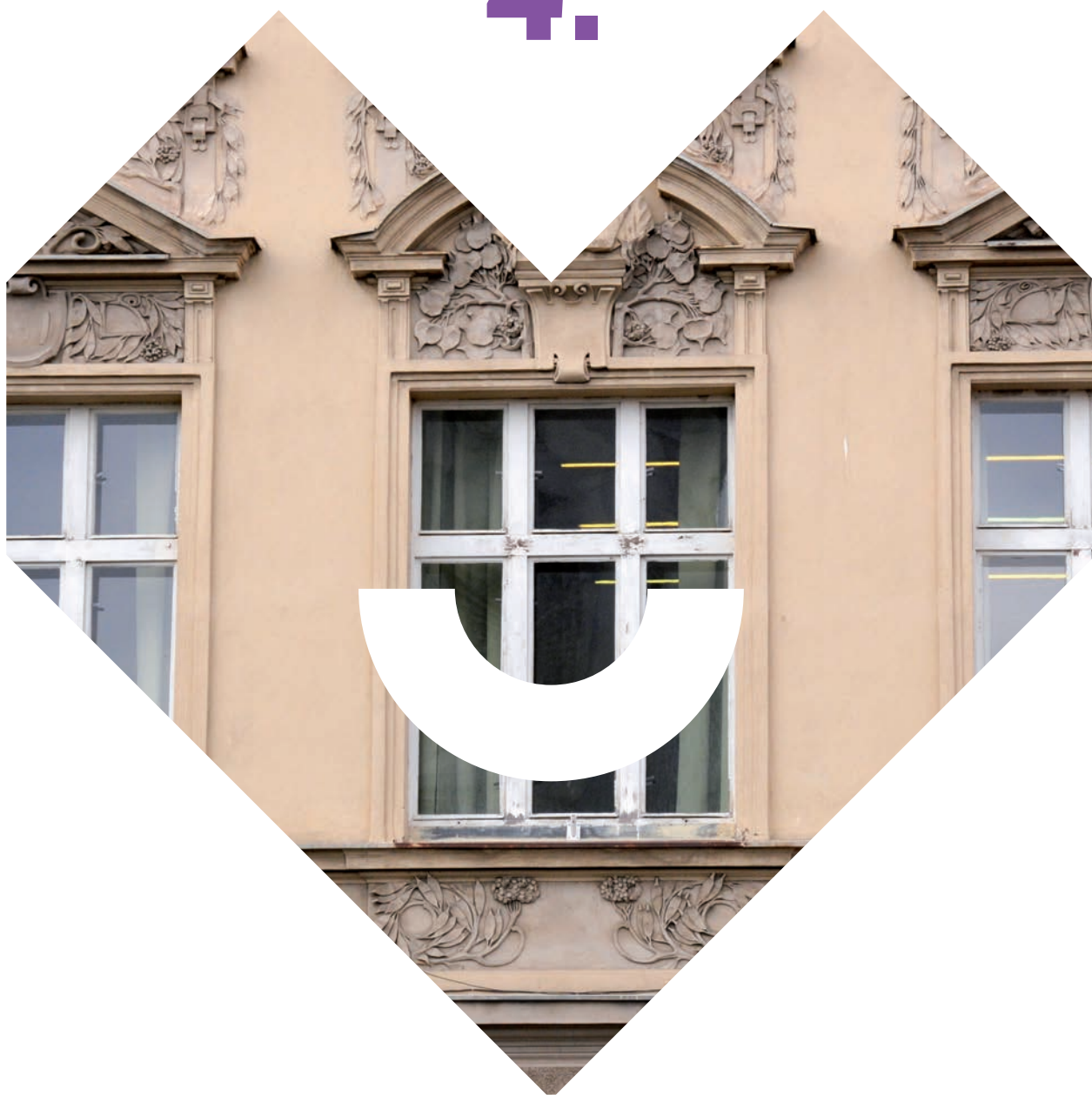
Tip: Tip: při tvorbě myslí na to, že svůj ornament můžeš popisovat klíčovými slovy: **souměrnost, pravidelnost, přetáčení, skládání, geometrie, zrcadlení, násobení, opakování**

Žáci své práce prezentovali ve třídě a vzájemně si dávali zpětnou vazbu.

Výtvarné práce můžeme dobře hodnotit, když si předem nastavíme kritéria. S využitím metodických kartiček (příloha 4. 8.) si můžeme navzájem hodnotit výsledky práce. Zpětnou vazbu k výtvarným dílům ti nedává jen pedagog, ale i spolužáci, kteří se tak aktivně zapojují při prezentacích. Například hodnotí, jak bylo splněno zadání úkolu, co se povedlo a na čem je dobré do příštího úkolu zapracovat.

4.

Ornament v kultuře

Úkol: Poznáš předměty na fotografiích?

1

2

3

4

5

6

1.
2.
3.
4.
5.
6.

Při popisu ornamentů v kultuře můžeme využívat jiná klíčová slova než u přírodních struktur. Hodit se nám můžou například:
tradice, rituál, symbol, lidové umění, styl, ruční tvorba, význam

Znáš význam všech klíčových slov?

Jaká klíčová slova se hodí k animaci „Ornament a kultura“?

(příloha 4. 16.)

Ornamenty nám mohou prozradit, odkud předmět pochází. Zvláště v architektuře můžeme rozeznat, v jaké zemi a kultuře byla stavba postavena. Ornamentální výzdoba může také napovědět, v jakém období stavba vznikla.

Úkol: Tyto dvě fotografie (příloha 4. 9.) zobrazují dvě odlišné stavby. Poznáš, kde se nacházejí? K jaké kultuře stavby patří?

Úkol: Na fotografiích vidíš domy z Říččan, které jsou zdobené secesními ornamenty. Zatoulala se nám k nim fotografie domu, který k secesi nepatří. Poznáš, který to je?

vrata domu v ulici 17. listopadu č.p. 13

tzv. Teršípův dům, Masarykovo náměstí, sídlo městské knihovny

dům rodiny Hančlových a Erbenových
v ulici Široká 18

škola postavená v letech 1907-08,
Masarykovo náměstí 71

Úkol: Přečti si o stylu secese, který se v českých zemích poprvé objevil na konci 19. století. Ověř si u fotografií říčanských domů, jestli popis stylu platí.

SECESE se vyznačuje mimořádnou dekorativností křivek (samostatný ornament tvoří tzv. kouřová křivka), květů a listů malebných tvarů spojovaných s lidskými maskami a naturalisticky pojatými figurami, například kolem vchodů (zdroj: J. Herout, Slabikář návštěvníků památek).

(Naturalistický znamená, že to vypadá podle skutečnosti, je to velice realistické)

5.

**Vycházka
za ornamentem
v Říčanech**

Při zážitkovém programu Muzea Říčany „Ornament a kultura“ projdou žáci městem a hledají v něm ornamenty na domech, plotech, zdech, štítech aj. Každá skupina dostane fotoaparát a ornament zachycuje formou selfie.

Díky hravému způsobu hledání jsou žáci velice vynalézaví a nacházejí ornamenty na neobvyklých místech. Daří se jim objevovat detaily v městském prostředí.

Někteří žáci se fotili ve skupině.

Žáci vyfotili přechod pro chodce jako ornament.

Vidíš v něm opakování a pravidelnost?

Při vycházce žáci došli na náměstí Říčan, kde si vybrali jeden dům pro svoje pozorování. Lektor muzea žákům připravil výtvarné pomůcky pro překreslování architektury v terénu.

Tip: Plastová deska slouží k tomu, že se lze skrze ni dívat na dům a překreslovat ho podle skutečnosti.

Žákům se zdálo, že jejich kresby jsou hrubé a nepodařené, protože museli držet desky ve vzduchu. Ale to vůbec nevadilo, protože hlavním cílem této aktivity je, aby se naučili dívat a nacházet ornamenty v architektuře.

Když se žáci dívali přes desku a obkreslovali ornamenty, všimli si mnoha detailů, které na první pohled přehlédli. Učili se rozpoznávat výtvarné tvary různých ornamentů.

6.

Badatelé v muzeu

Úkol: Přečti si příběh o ztracených předmětech z muzejní sbírky:

„Růžena Klímová byla paní, která darovala tuto budovu našemu muzeu. My tu pracujeme v prvním patře a stávají se nám divné věci. Občas se přesune nějaký předmět z jedné poličky na druhou a nikdy se neví, proč. Někdo si dokonce myslí, že tu v budově straší. Po Růženě Klímové tu zbyl na půdě jeden kufr a v něm nějaké předměty, o kterých toho moc nevíme. Předměty postupně začaly mizet a zbyla nám už jen válečná dýka.

Naštěstí jsme si je předtím dobře nafotili, takže vám je můžeme ukázat na obrázku.

Myslíme si, že předměty spolu nějak souvisejí a že se tady v domě možná stalo něco, o čem nevíme. Proto jsme vás chtěli požádat, jestli byste nám pomohli rozluštit záhadu mizejících předmětů a příběhu o Růženě Klímové.“

Předměty, které se našly na půdě muzea

Co víme o vile Růžence

V roce 1941, v době, kdy zuří II. světová válka, umírá slečna Růžena Klímová, učitelka, a daruje svoji vilu Růženku městskému muzeu v Říčanech. Vila je ve stavu, kdy vyžaduje opravy, úpravy, údržbu a peníze, kterých není nazbyt. Muzejní sbírky jsou uloženy do beden a přestěhovány do vily. Válečná situace však způsobí, že se ve vile ubytuje městský strážník, a tak nedovoluje zákonným dědicům vznést protest a v rámci dědictví si vilku nárokovat.

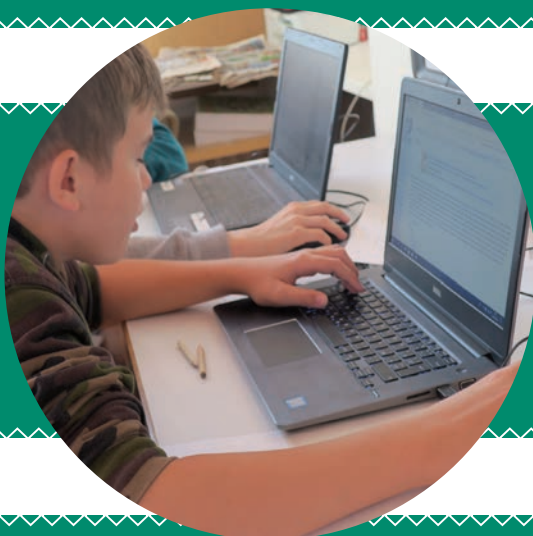
V roce 1944 jsou tedy všechny sbírky stále ještě v bednách a vila plně obsazena zaměstnanci muzea. Jakmile válka končí, dostávají nájemníci výpověď, náhradní byt však ne. A tak má v roce 1947 muzeum ve svém domě pro bedny se sbírkami k dispozici pouze dvě místnosti. A exponátů přibývá – po vojácích obou stran, po obětech války i z nových nálezů. V dubnu 1947 je domek konečně uvolněn a v přízemí je vytvořena stálá expozice.

Při hledání informací o starých předmětech můžeme postupovat různě. Žáci se rozdělili do skupin a vyzkoušeli si **4 profesní role** (příloha 4. 12.):

„**VIZUÁLNÍ ANALYTIK**“, zkoumá výtvarnou stránku předmětu, jeho uměleckou stylizaci, drobné detaily, řemeslné provedení a jeho materiály. Musí mít dobré oko, umět zkoumat předmět detailně a znát různá vyobrazení, symboly a znaky.

„**REŠERŠISTA**“ dohledává informace z nejrůznějších zdrojů, například v digitálních archivech či v knihovnách. Při vyhledávání se snaží zjistit co nejvíce informací k danému tématu. Například o zbraních z druhé světové války.

„**HISTORIK**“ může také hledat v různých pramenech, ale zaměřuje se i na zjišťování souvislostí v příběhu daného předmětu. Kdo jej vlastnil a používal. Historik se často vyptává pamětníků nebo jiných historiků, a musí proto umět dobře formulovat otázky. Žáci zjišťovali informace od historika Muzea Říčany Jana Boukala.

„**KNIHOVNÍK**“ by měl být mistrem ve vyhledávání zdrojů. Ví, která knížka je právě ta, v níž historik nebo rešeršista najde odpovědi na své otázky. Má široké znalosti o knižních titulech, autorech, periodikách, o třídění knížek. Každý předmět, který je v muzeu uložený, má své přírůstkové číslo a je zapsaný v přírůstkové knize. Tohle vše knihovník zná.

Při programu „badatelé v muzeu“ žáci hledají informace v přírůstkové knize, v elektronických databázích sbírkových předmětů, v knihách, odborných časopisech nebo rozhovorem s muzejním historikem.

**Kde hledáš informace ty?
Ověřuješ si svá zjištění
pomocí jednoho,
nebo několika zdrojů?**

Úkol: Napiš svůj příběh o Růženě Klímové. Jaký byl její život? Proč zemřela a jak spolu souvisejí předměty, které se našly na půdě? Proč Růžena odkázala vilu muzeu a zatajila kufr s předměty?

Jaký byl tedy osud Růženy Klímové? Z informací, které žáci zjistili, vytvořili svůj vlastní příběh, který přehráli formou divadelních scének. Vymysleli 6 variant, co se mohlo stát s Růženou Klímovou. A i když jsme se úplnou pravdu nedozvěděli a historie vždy zůstane tak trochu tajemná, přiblížili jsme se alespoň o další kousek k tomu, jak se to ve skutečnosti asi stalo.

7.

Mistr a učedník

Animace „Ornament a řemeslo“ (příloha 4. 17.) ti představí 3 řemesla.

Jaké materiály a nástroje každé z nich používá?

Napadá tě další nástroj nebo materiál, ze kterého by se dal vyrobit ornament?

V zážitkovém programu Muzea Říčany „Mistr a učedník“ si vyzkoušíš práci 4 řemesel se 4 druhy materiálů: brašnářství (práce s kůží), truhlářství (práce se dřevem), kamenorytectví (práce s kameny), knihařství (práce s papírem).

Každý mistr, jeden vybraný žák, má svůj odznak a stará se o svoji dílnu. Vysvětluje svým učedníkům, jaké ovládá řemeslo a co lze v jeho dílně vyrobit.

U **BRAŠNÁŘE** si žáci vyrobí kožený náramek, který ozdobí pomocí raznic s různými ornamenty.

Každý mistr je zodpovědný za to, že se v jeho dílně dodržují pravidla bezpečné práce s nástroji. Vždy svým učedníkům nejprve ukáže, jak s nástroji správně pracovat.

V **TRUHLÁŘSKÉ DÍLNĚ** se pracuje zejména s pilou, vrtačkou a vypalovačkou, které lze využít k ornamentálním dekoracím.

Když se chce jít mistr podívat do jiné dílny, musí pověřit jednoho učně, který bude v době jeho nepřítomnosti mít za dílnu zodpovědnost místo něj.

KNIHAŘ ukáže svým učňům, jak se vyrábí mramorovací papír. Ornamenty se tvoří olejovými barvami na vodní hladině hřebenem nebo špejlí.

V dílně **KAMENOSOCHAŘE** jsou žáci překvapeni zjištěním, jak lehce diamantový hrot gravírovačky ryje kresbu do kamene.

Každý mistr si před tím, než začne program, sám své řemeslo vyzkouší a seznámí se se svojí dílnou.

„Nejvíc mě bavilo být mistrem a ukazovat spolužákům, jak se dělá moje řemeslo.“

„Mě nejvíc bavilo, že jsem si mohla všechno vyzkoušet a pracovat rukama.“

Úkol: Přečti si úryvek z knihy Kapitoly z dějin Říččan. Jaká řemesla znáš a kolik řemeslníků si myslíš, že pracuje dnes v Říčanech?

Cechy sdružovaly řemeslníky stejného řemesla, případně i několika řemesel s menším počtem členů – v tzv. rejcech. Účast v cechu byla pro každého řemeslníka povinná, jinak nesměl řemeslo provozovat.

Nový učeň musel cechu předložit doklad o svém manželském původu, a byl-li poddaný, ještě souhlas vrchnosti. Vyučený učeň se stal tovaryšem, dostal do ruky cechem ověřené opisy dokladů a vydal se do světa, aby si praxí u různých mistrů rozšířil zkušenosti ve svém oboru. Vandrující tovaryš se s těmito doklady přihlásil u cechu v jiném městě, který mu buď zaopatřil práci u místního mistra, nebo vydal potvrzení, že pro něj ve městě práce není, a s tím šel dále. Po vandru se tovaryš usadil a stal se mistrem. Hlavní podmínkou bylo zhotovení a předložení mistrovského kusu, který schvalovala cechovní komise, a o přijetí uchazeče za mistra pak rozhodla cechovní schůze (kapitoly z dějin Říččan).

V letech 1718-1762 se u 6 mistrů vyučilo v rámci říčanského cechu krejčovskému řemeslu 30 učňů.

8.

Sborník ornamentů

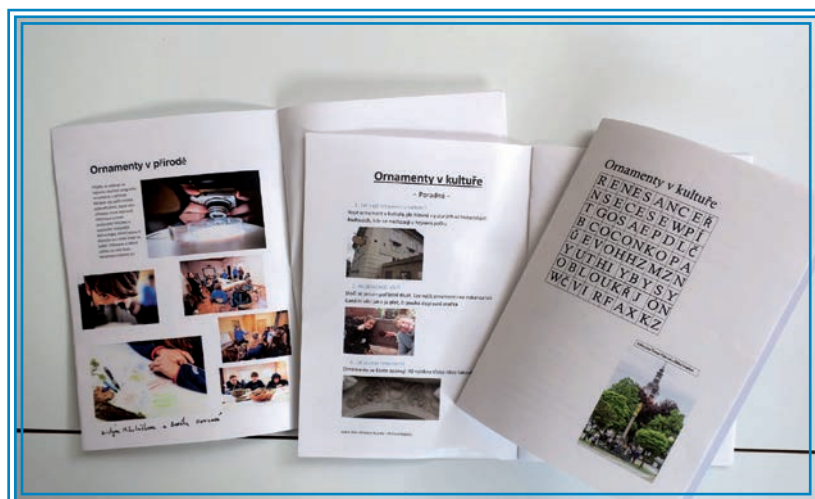
Společně s žáky jsme poznali ornamenty v přírodě, v kultuře a v řemeslech. Soupis poznatků žáci shromáždili ve sborníku ornamentů. Vytvořili i redakci a pracovali ve dvojicích na sepisování článků do sborníku.

Pro sborník žáci vytvořili skupinové foto redakčního týmu.

Jak se píše článek?

Při psaní článku můžeš použít různé formy textu, jako je např. rozhovor, krátká zpráva, vtip, komiks, kvíz, vědecký článek, reportáž, reklama a inzerce, foto-stránka, poradna aj. (příloha 4. 14.) Když píšeš článek, mysli na to, že první věcí, kterou si čtenář přečte, je nadpis (titulek). Dobře si proto rozmysli, jak ho zformuluješ. Musí být stručný, jednoduchý, chytlavý. Ke každému článku je dobré připojit fotografii, která ilustruje (ukazuje) to, o čem píšeš. Čtenář si to dokáže lépe představit.

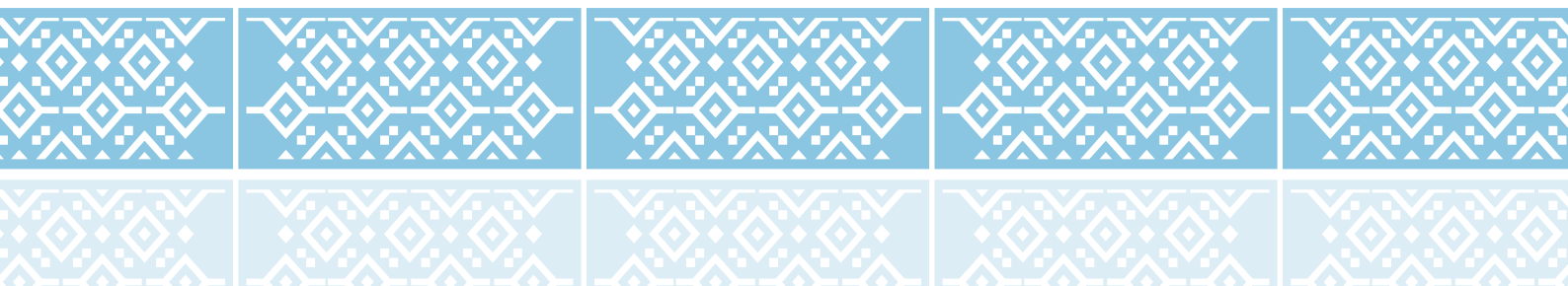
Kolik slov najdeš v osmisměrce?

Kvíz vytvořili žáci 7. třídy ZŠ U lesa v Říčanech při programu „Ornament a kultura“.

Ornamenty v kultuře

R	E	N	E	S	A	N	C	E	Ř
N	S	E	C	E	S	E	W	P	Í
T	G	O	S	A	E	P	D	L	Č
B	C	O	C	O	N	K	O	P	A
Ů	E	V	O	H	H	Z	M	Z	N
Y	U	T	H	I	Y	B	Y	S	Y
O	B	L	O	U	K	Ř	J	Ó	N
W	Č	V	I	R	F	A	X	K	Z

Pro výsledný sborník žáci využili mramorovaný papír, který vytvořili v dílně u knihaře.

Při závěrečné reflexi zážitků z programu žáci mluvili o tom, co je nejvíc bavilo a co se naučili o ornamentech.

Zdroje obrázků (Creative Commons CC0):

<https://www.shutterstock.com> – fotografie bez autorských poplatků

<https://pixabay.com/>

<https://freepik.com/>

archiv Muzea Říčany